

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Олена Ябурова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна

Анотація. Процес інтеграції України в Європейське суспільство обумовлює необхідність підготовки студентів українських ВНЗ до процесів міжкультурної комунікації. У розділі монографії подається порівняльний аналіз міжкультурної комунікації як наукової дефініції та навчальної дисципліни в роботах закордонних та українських учених. На основі цього аналізу авторка визначає умови підвищення ефективності соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів. Ці умови включають: лінгвопрофесійне середовище соціальної взаємодії; забезпечення активності суб'єктів соціальної взаємодії науково-методичним підґрунтям та збагачення організаційно-діяльнісного інструментарію соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації.

Авторка аналізує сучасний стан сформованості лінгвопрофесійного середовища в Україні прикладами створення спільних міжнародних освітніх проектів, комунікаційних хабів, тренінгів та лінгвокраїнознавчих семінарів, які сприяють створенню необхідного соціально-психологічного клімату для забезпечення процесу міжкультурної комунікації. Поряд із роботою міжнародних організацій, з метою організації простору для взаємин студентів, регіональні університети України долучаються до формування міжкультурної комунікації українських студентів. Прикладом цієї роботи наводиться фестиваль Європейської культури «European vector: integration through communication», проекти «Jean Monnet Module Erasmus +», запровадження курсів «Intercultural communication studies», «Вступ в теорію міжкультурної комунікації» та «Основи інтерактивної комунікації», проведення конференції «Professionalism of the Teacher under European Digital Innovations», літньої школи для майбутніх вчителів та інших міжкультурних комунікативних заходів. Аналіз досвіду міжкультурної комунікації учасників наведених вище заходів дозволяє стверджувати розвиток комунікативної мобільності українських студентів як складової особистості і професійної комунікативної компетентності. Українські та іноземні студенти демонструють здатність до взаємної комунікації, основаної на високому рівні поваги та взаємодопомоги, швидкого реагування в нестандартній проблемній ситуації особистого та професійного спілкування та зацікавленості в отриманні знань про закони соціального, культурного та економічного розвитку інших країн.

Ключові слова: міжкультурна комунікація; соціально-педагогічне забезпечення; лінгвопрофесійне середовище; освітній полікультурний простір; інтерактивна комунікація.

SOCIO-PEDAGOGICAL SUPPORT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION OF UKRAINIAN AND FOREIGN STUDENTS

Olena Iaburova

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the
Primary Education Theory and Practice Department
SHEI "Donbas State Pedagogical University"
Sloviansk, Ukraine

Abstract. The process of the integration of Ukraine into the European society determines the need to prepare students of Ukrainian universities for the processes of intercultural communication. The section of the monograph presents a comparative analysis of intercultural communication as a scientific definition and educational discipline in the works of foreign and Ukrainian scientists. Based on this analysis, the author determines the conditions for improving the effectiveness of socio-pedagogical provision of intercultural communication of Ukrainian and foreign students. These conditions include: linguistic and professional environment of social interaction; ensuring the activity of the subjects of social interaction with a scientific and methodological basis and enriching the organizational and activity toolkit of socio-pedagogical support for intercultural communication.

The author analyzes the current state of the formation of the linguistic and professional environment in Ukraine with the examples of the creation of joint international educational projects, communication hubs, trainings and language and local studies seminars, which contribute to the creation of the necessary social and psychological climate to ensure the process of intercultural communication. The activities of such international organizations as: British Council, American Council, “Window to Europe”, “Confucius Institute”, “ENGin” and others are cited as illustrations of this work. Along with the work of international organizations, with the aim of organizing a space for student relations, regional universities of Ukraine are involved in the formation of intercultural communication of Ukrainian students. The work on the development of Intercultural Communication of Ukrainian and foreign students can be exemplified with the festival of European culture “European vector: integration through communication”, the projects of “Jean Monnet Module Erasmus +”, the introduction of the courses “Intercultural communication studies”, “Introduction to the theory of intercultural communication” and “Fundamentals of interactive communication”, the conference “Professionalism of the Teacher under European Digital Innovations”, the summer school for future teachers and other intercultural communication events.

On the basis of the analysis of intercultural communication experience of Ukrainian students, the author affirms the development of their communicative mobility as a component of personal and professional communicative competence. Ukrainian and foreign students demonstrate the ability for mutual communication based on a high level of respect and mutual assistance, quick response in a non-standard problem situation of personal and professional communication and interest in gaining knowledge about the laws of social, cultural and economic development of other countries.

Keywords: intercultural communication; socio-pedagogical support; linguistic and professional environment; educational multicultural space; interactive communication.

Соціально-педагогічні умови міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів є одним із найважливіших чинників успішної взаємодії представників молодого покоління із різних країн. Міжкультурна комунікація як наукова дефініція та навчальна дисципліна починає фігурувати ще усередині ХХ століття, коли з'являється відома наукова монографія Є. Холла та Д. Трагера «Культура як комунікація». Згодом Є. Холл розвиває у власних роботах ідеї мужкультурної комунікації як особливої галузі людських стосунків, де безпосередньо реалізується тісний зв'язок між культурою та комунікацією [10, с. 7–10].

І. М'язова, досліджуючи теоретико-методологічні засади міжкультурної комунікації, стверджує, що «...визначаючи за основу міжкультурної комунікації культуру, зазначимо, що в сучасних гуманітарних науках поняття «культура» є

фундаментальним і виступає в якості чинника соціального розвитку, засобу гармонізації стосунків між людиною і природою, особистістю і суспільством. Культура, що є предметом дослідження багатьох областей гуманітарного знання, відображає основоположні сторони і явища людського буття: матеріальні та духовні надбання людства, поведінку людей та їх взаємодію, прояви власне людської сутності» [4, с. 10].

Кажучи про міжкультурну комунікацію, завжди протиставляють різноспрямовані культурні утворення її учасників, так, в якості ознаки міжкультурної комунікації Р. Портер зазначає, що: «...міжкультурна комунікація має місце лише тоді, коли виробник певного повідомлення – представник однієї культури, а отримувач повідомлення – іншої» [11, с. 15]. Основними труднощами у розв'язанні проблем міжкультурної комунікації у наукових дослідженнях виступає по-перше, міждисциплінарність даної галузі знання (міжкультурна комунікація та пов'язані із нею явища та закономірності одночасно виступають предметом досліджень у психології, педагогіці, лінгвістиці, соціології, культурології тощо) так і нечіткість означення самого явища міжкультурної комунікації.

Як відмічає Б. Слющинський, «...в останні десятиріччя у зв'язку із розширенням міжнародних відносин особливий теоретичний і практичний інтерес стали являти проблеми міжкультурної комунікації. Сьогодні міжнародні відносини не обмежуються лише зустрічами на високому державному рівні, а все частіше стають частиною повсякденного життя людей, і не обов'язково це пов'язано із туризмом, обміном делегаціями або комерційною діяльністю». На думку автора, сучасна міжкультурна комунікація характеризується тим, що при зустрічі представників різних культур кожний з них діє у відповідності до своїх культурних норм. Тому міжкультурну комунікацію можна визначати як адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що відносяться до різних культур. Як відмічає автор, тут переважно малися на увазі різні культури у розумінні етнонаціональних особливостей [9].

С. Дрожжина зазначає, що наразі «...виформується нова парадигма міжкультурних комунікацій, яка стає новою онтологією аналізу не тільки мовної, а взагалі культурної свідомості, онтологією сучасної мультикультурної освіти. Дана парадигма має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, оскільки процес комунікації індивідів з різною культурною ідентифікацією, щоб бути безконфліктним має спиратися не на відмінності, а на загальне для представників єдиної спільноти – людства» [2].

Як зазначає А. Несвіт, основною метою втілення проекту Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття» є

формування у сучасних учнів, студентів та дорослих людей здатності співіснувати в умовах культурного розмаїття, вчитися жити разом у гармонії та забезпечувати якісну освіту різним верствам населення». З метою реформи освіти загальноосвітніх навчальних закладів шляхом створення відкритого освітнього простору та забезпечення рівного доступу до якісної освіти всім учням, необхідно вивчати основні напрямки підготовки вчителів, розробку та презентацію європейських рекомендації щодо викладання в Європі в умовах культурного розмаїття [5].

На думку І. Самойлюкевич «...нагальна потреба у формуванні інтеркультурного досвіду майбутніх вчителів іноземних мов у процесі професійної підготовки в умовах інформаційного суспільства потребує реформування мовної педагогічної освіти в Європі, зокрема, в Україні засобами гуманізації та культурознавчої соціалізації її змісту. У перспективі вважається доцільним спрямувати дослідження на вивчення особливостей реалізації інтеркультурної компетентності вчителів іноземної мови у процесі самостійної педагогічної діяльності» [7].

Як зауважує Т. Копетчук, якість професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови значною мірою залежить від рівня сформованості його загальнокультурної, соціокультурної та комунікативної компетентностей. Оволодівши в стінах ВНЗ соціокультурною компетентністю, як важливим компонентом професійної компетентності, майбутній вчитель значно підвищить рівень власної загальнокультурної компетентності і не буде мати труднощів при формуванні соціокультурної компетентності у своїх учнів [3].

Як відмічає О. Першукова, досконале опанування іноземною мовою в сучасному розумінні передбачає глибоке знання соціокультурного компоненту країни її походження. В сучасних умовах європейської інтеграції та інтернаціоналізації багатьох сторін життя особливої актуальності набуває проблема спілкування за допомогою іноземної мови з усіма, хто цією мовою володіє. Тому сучасний підхід до структурування соціокультурного компоненту змісту навчання характеризується наповненістю елементами міжкультурного виміру, що означає розвиток в учнів міжкультурної свідомості та передбачає володіння міжкультурними навичками [6].

Як підкреслює О. Ваченко, у структурі професійної компетентності вчителя іноземної мови основним компонентом виступає іншомовна комунікативна компетенція, яка охоплює мовну, мовленнєву та соціокультурну компетенцію [1]. На думку М. Сідун, сам по собі загальний мовленнєвий розвиток майбутнього вчителя іноземної мови визначається якісним рівнем його мовленнєвої діяльності, та і в процесі його самореалізації як форми самопрояву,

досягнення окремої мети, осмислення сутності професійної мовленнєвої діяльності. Соціальний компонент, на думку автора, полягає у вчителю сутності проблем суспільства, громадський зрілості та громадянській відповідальності тощо [8].

Вважаємо доцільним ще раз визначити умови підвищення ефективності соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів. Ці умови включають лінгвопрофесійне середовище соціальної взаємодії; забезпечення активності суб'єктів соціальної взаємодії науково-методичним підґрунтям та збагачення організаційно-діяльнісного інструментарію соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації.

Лінгвопрофесійне середовище є основою для організації автентичного спілкування на міжкультурному рівні, впливає на процес засвоєння цінностей як у сфері культури, так і в масиві лексичних одиниць, а також уможливорює створення сприятливого соціально-психологічного клімату.

Створення лінгвопрофесійного середовища соціальної взаємодії, яке б сприяло забезпеченню умов для автентичного спілкування українських студентів на міжкультурному рівні, є одним з найбільш важливих питань для діяльності міжнародних установ у всьому світі. Українська держава визначивши свій шлях інтеграційного розвитку і приєднання до європейського освітнього простору, стала однією з найбільш привабливих країн для створення спільних міжнародних освітніх майданчиків, комунікаційних тренінгів, лінгвокраїнознавчих семінарів, що сприяють взаємному ознайомленню з культурними та моральними цінностями народів. А також створенню сприятливого соціально - психологічного клімату для забезпечення процесу міжкультурної комунікації.

Однією з перших міжнародних організацій, яка працює на території України і має свої представництва у Києві, Харкові, Львові та Одесі є Британська Рада – міжнародна організація, що представляє Сполучене Королівство у сфері освіти і культури. Пріоритетними галузями роботи цієї громадської організації на території України являються напрями «Мистецтво», «Англійська мова», «Вища освіта», «Суспільство» через які організація надає доступу до британського досвіду та знанням в найрізноманітніших галузях, підтримує перебудову відкритого суспільства, гуманізацію загальнолюдських цінностей, інтеграцію української загальноосвітньої системи у світовий освітній простір, розвиток системи ринкової економіки, пропагує вивчення англійської мови та створення міцних міжкультурних зв'язків між студентською молоддю обох країн, підтримує наукову співпрацю в індустріальній та освітній сферах,

діяльність недержавних організацій, розвиток інформаційного суспільства, уявлення британських творчих заходів в Україні.

Активна діяльність Британської Ради на території України включає в себе не тільки високопрофесійні курси навчання англійської мови з метою створення лінгвопрофесійного середовища для забезпечення умов автентичного спілкування на міжкультурному рівні, але і безліч інших освітніх та культурних заходів, що сприяють засвоєнню цінностей у сфері культури, мовної освіти та професійного середовища, а також створення сприятливого соціально-психологічного клімату міжкультурної взаємодії українських та зарубіжних студентів. За ці роки Британська Рада зі своїми партнерами в Україні (Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA, Music Export Ukraine, Центр сучасної культури в Дніпрі, Мистецький Арсенал, Артхаус Трафік, PPV Knowledge Networks) охопила понад 800 митців в творчих галузях та сприяла професійному обміну про культурне управління й розвиток креативних екосистем між творцями політик і державними органами в Україні та Великій Британії, створила інформаційно-ресурсні центри, що надають розширену інформацію про Сполучене Королівство, освіту Великої Британії, британську художню літературу, посібники з технологій управління.

Ще одна міжнародна організація з багаторічним досвідом роботи щодо створення лінгвопрофесійного середовища з метою організації навчання та дослідження в галузі української та англійської мови а також розвитку співробітництва між вченими і викладачами США. України є Американська Рада з міжнародної освіти, яка ефективно працює на території України з 2000 року. Нині американські ради з міжнародної освіти проводять в Україні конкурсні програми, що фінансуються урядом Сполучених Штатів Америки, організовують для випускників цих програм конференції та семінари на допомогу їхньому професійному розвитку та спілкуванню, забезпечують роботу Консультативного центру з освіти в США та проведення стандартизованих тестів, розвивають зв'язки з навчальними закладами регіонів.

Основна місія Американської Ради з міжнародної освіти – це розвиток наукових досліджень та транскордонне навчання шляхом розробки та реалізації освітніх програм, які базуються на світових мовах та культурах, можливість для провідних фахівців із різних галузей налагоджувати міжкультурні зв'язки та діяти як культурні амбасадори. Ця організація робить значний внесок у створення нових знань, розширення професійних перспектив особистого та інтелектуального зростання на основі міжнародного навчання академічного обміну, співробітництва в галузі розвитку освіти та громадської дипломатії, прагне розширити діалог між студентами, вченими, педагогами та спеціалістами

щодо поліпшення навчання і взаємної поваги в громадах та суспільствах.

Провідними програмами Американської Ради в Україні є програма професійних стажувань з метою ознайомлення молодих українських професіоналів із урядовою системою США, основами федералізму, організацією державного устрою США, роллю громадянського суспільства у розбудові держав, програма «Відкритий Світ», яка покликана зміцнювати взаєморозуміння й співробітництво між Україною та США. Вона розрахована на молодих кандидатів, які виявили себе як професіонали своєї справи, показали свої сильні лідерські якості, і зацікавлені у вивченні американського досвіду й підтримці професійних та особистих контактів з американськими колегами після повернення до України. Програма обміну майбутніх лідерів (FLEX) – це програма стипендіального навчання для студентської молоді та учнів старших класів. Основною метою FLEX є покращення взаєморозуміння між країнами та надання можливості молоді з Євразії спостерігати за американським державним устроєм та бути його частиною. Продовженням програми обміну є «Менторська програма для випускників FLEX», яка поєднує досвідчених випускників та молодших випускників українських програм USG для наставництва щодо кар'єри, додаткової освіти та розвинення енергійної спільноти FLEX в Україні.

Крім вищенаведених організацій, значимість і ефективність роботи яких за створення особливого міжкультурного простору визнано і оцінено викладачами та студентами українських вузів можна привести ряд інших громадських рухів і організацій, що працюють в тому ж напрямку:

1. «Вікно в Європу», проект, який в Україні реалізується між відділом з питань преси, освіти та культури Посольства США та бібліотеками України. Місією проекту є сприяння взаєморозумінню між двома народами - американським і українським, отримання актуальної і вичерпної інформації про США: правовій системі, політичному і громадському житті, економіці і бізнесі, культурі та освіті, географії, окремих штатах і людях, які там проживають а також поповнення фондів бібліотеки англomовними виданнями.

2. «Інститут Конфуція» в Україні створює унікальну можливість для українських студентів не тільки вивчати абсолютно новий язик а й відкрити для себе двері в незнайомий раніше східний світ, дізнатися про самобутню культуру і традиції китайського народу, вивчити основи конфуціанської філософії.

3. «ENGIN», програма для підвищення рівня володіння і використання розмовної англійської під час безкоштовної онлайн-практики з носіями мови та налагодження міжкультурних зв'язків між Україною та країнами світу. Програма запрошує молодь віком 13-30 років, яка за задумом засновників – це нитка, яка пов'язує Україну зі світом. Зусиллями даної організації були здійснені

удосконалення освітніх програм згідно з вимогами сучасного ринку праці, залучення носіїв мови та волонтерів, виконання спільних проектів різноманітної тематики з волонтерами-американцями. Співпраця між усіма учасниками програми здійснюється на основі законності, добросовісності, прозорості, взаємодоповнюваності, взаємних інтересів і взаємодопомоги, раціональності та інноваційності.

Поряд з роботою громадських організацій в рамках всієї України з метою організації простору для взаємин між індивідуумами, які належать до різних культур, кожен університет регіонального значення робить спробу залучення студентів-іноземців, викладачів, волонтерів, туристів-індивідуалів до міжкультурного спілкування зі студентами. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» також проводить кропітку роботу в цьому напрямку.

Фестиваль Європейської культури «European Vector: Integration Through Communication» став традиційним заходом на факультеті підготовки вчителів початкових класів цього ВНЗ. Щовесни молоді талановиті студенти та учні старших класів міста збираються в аудиторіях факультету з метою представити найцікавіші аспекти інтеграції європейської культури в освітній простір України. Фестиваль проводиться в форматі TED-Talks та має основну місію – зробити чудові ідеї молоді доступними для обговорювання та запалити іскру дискусії про необхідність втілення позитивних змін у всі аспекти розвитку українського суспільства. Особливостями цих зустрічей є створення благодійного соціально-психологічного клімату учасниками цього феномена комунікації в площині вивчення різних культур, дослідження взаємозв'язку і взаємовпливу між українськими та європейськими студентами.

Крім організації фестивалів культури, канікулярних програм, мовних таборів і тренінгів в Україні, міжнародні проекти, які реалізуються на території України, також сприяють розвитку українського студентства в новому міжкультурному соціальному співтоваристві. Проект «Jean Monnet Module Erasmus+» «Ukraine – EU: Intercultural Communication in Education» проводиться командою викладачів кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «ДДПУ». Основними групами впливу проекту визначені студенти-магістранти, викладачі університету, вчителі та учні середніх загальноосвітніх шкіл. Проект передбачає виконання наступних особливих задач: вступ в програму навчання майбутніх вчителів початкової школи у ДВНЗ «ДДПУ» курсу «Intercultural Communication Studies» з метою підготовки сучасної молоді до дипломатичних відносин, досягнення взаєморозуміння та подолання недоліків комунікації між представниками української та європейської культури; просування інтеграції сучасної молоді України в світове та Європейське співтовариство; розвиток

високого рівня патріотизму серед представників молодого покоління та активізація їх громадянської позиції.

Хід проекту передбачає відвідування наступних заходів, націлених на втілення мети проекту у життя університетської спільноти: запровадження курсу «Intercultural Communication Studies» для магістерської програми по спеціальності 013 «Початкова освіта»; розвиток відкритого дистанційного курсу; проведення літньої школи для вчителів та учнів середніх загальноосвітніх шкіл; публікація дидактичних матеріалів висвітлюючи результати проекту щодо викладання курсу для студентів та викладачів університету; публікація колективної монографії «Experience of Intercultural Communication; History and Theory»; розвиток веб-сайту інформую чого спільноти про процес та результати втілення проекту та різноманітні аспекти україно-європейської інтеграції; проведення комунікативних заходів, конференції «Professionalism of the Teacher Under European Digital Innovations» та дебатів «European Way: Integration Through Communication».

Даний проект передбачає наявність наступних результатів: поліпшення розвитку студентської міжкультурної компетентності з метою налагодження міжкультурного діалогу; отримання глибоких знань щодо культурного різноманіття та його впливу на взаємодію між представниками різних культур у різних сферах життя; набуття молодим поколінням навичок впровадження та поліпшення стратегій міжкультурної комунікації.

Упровадження другої умови соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів стосується науково-методичного підґрунтя, яке завдяки його полісемантичній спрямованості уможливорює міждисциплінарний характер сутнісно-змістовного наповнення міжкультурної комунікації як доміанти методології організації соціально-педагогічного простору. Реалізація цієї умови забезпечується науково-методичною базою підготовки майбутніх фахівців, здатних до реалізації процесу міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів.

Пропонуємо аналіз програми вищого навчального закладу «Донбаського державного педагогічний університет», що готує фахівців безпосередньо чи опосередковано пов'язаних з питаннями міжкультурної комунікації.

Питання визначення сутності змісту і структури поняття міжкультурної комунікації, соціально-педагогічної адаптації в багатомовному колективі, розвитку освітнього полікультурного співтовариства в сучасних умовах висвітлені у багатьох навчальних і робочих програмах вишів. Поряд з базовими курсами, прямо спрямованими на вирішення головної соціально-педагогічної задачі студентської молоді - комунікативної самостійності, ми також

проаналізуємо програму додаткового курсу за вибором. Навчальна програма вивчення дисципліни «Основа інтерактивної комунікації» складена на основі Державного стандарту початкової освіти, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 013 «Початкова освіта». Вона була обговорена та рекомендована до видання науково-методичною радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні лінгвістичні особливості змісту інтерактивної комунікації, її оптимальної структури, закономірностей та функцій. Ключовою ознакою цього курсу є його інтердисциплінарність, що зумовлює необхідність звернення до багатьох суміжних галузей, основні серед яких мовознавство, культурологія і соціальна психологія. Серед основних засобів інтерактивної комунікації, що впливають на процес розвитку мовної особистості, крім традиційного мовного аспекту курс навчає різноманітним способам вираження емоцій, передачу інформації, жестам, міміці, звичаям, традиціям та віруванням. Метою викладення навчальної дисципліни «Основи інтерактивної комунікації» є поповнення загальнокультурної, соціокультурної та комунікативної компетенції майбутнього вчителя, розвиток у студентів міжкультурної свідомості в процесі його самореалізації, як форми само прояву, досягнення окремої мети під час мовленнєвої діяльності, осмислення сутності професійної мовної підготовки.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи інтерактивної комунікації» є ознайомлення студентів з необхідною лексичною та граматичною базою для здійснення іншомовного спілкування, навчання студентів культурним особливостям різних народів у процесі професійної підготовки, особливостям вербальних і невербальних засобів передачі інформації, формування особистісно-професійних якостей майбутніх вчителів в межах полікультурного розвитку особистості. Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі: інтерактивна комунікація в письмовій формі та інтерактивна комунікація в усній формі. Згідно з вимогами курсу студенти повинні знати основи лексичного та граматичного матеріалу для здійснення вербальної комунікації в іншомовному середовищі, правила складання, написання та обробки кореспонденції іншомовного походження, стандарти комунікативної поведінки у різноманітних, динамічних та непередбачуваних ситуаціях міжнародного спілкування, особливості вербальної та невербальної поведінки комунікантів, особливості та тонкощі формальних та неформальних міжкультурних стосунків, культурні особливості різних народів, норми та правила культурної поведінки.

За результатами вивчення курсу студенти повинні набути наступні вміння:

написання неформального листа описуючи життєві події, особисті проблеми, запитуючи необхідну інформацію; написати формального листа офіційною мовою (аплікаційний лист, лист-подяка, офіційний запит); написати статтю в газету висловлюючи свою негативну або позитивну думку; написати листа редактору журналу пропонуючи шляхи вирішення гострих соціальних проблем; виражати та підтверджувати аргументами свою думку, розпочати та підтримувати дискусію, залучати інших людей до діалогу; обговорювати переваги та недоліки, висловлювати згоду чи незгоду з думкою опонента, робити висновок дискусії, уточнення отриманої інформації.

Курс «Вступ в теорію міжкультурної комунікації» також розробляється автором і може бути запропонований як важлива частина загальнолінгвістичної та гуманітарної підготовки українських студентів. Основною її метою є формування у студентів лінгвокультурної компетенції в умовах глобалізації комунікативних процесів, інтеграції політичного і економічного простору, транспарентності ринку праці, академічної мобільності. Це означає в якості конкретних завдань вміння співвідносити мовні засоби з конкретними ситуаціями, умовами і завданнями спілкування іноземною мовою. Одними із завдань курсу також можуть бути ознайомлення студентів з основними напрямками актуальних досліджень в області міжкультурної комунікації, вдосконалення мовного етикету в різноманітних ситуаціях письмового та усного спілкування, а також виховання толерантності до чужих культур.

Необхідними компетенціями для початку вивчення даного курсу є базові компетенції володіння письмовою та усною іноземною промовою, що формуються в курсі «Практика усного та писемного мовлення», загальнокультурні і професійні компетенції. Студент повинен володіти здатністю займати громадянську позицію в соціально-особистісних конфліктних ситуаціях, володіти культурою мислення, здатністю до аналізу, узагальнення інформації, постановці цілей і вибору шляхів їх досягнення, володіти культурою усного та писемного іноземного мовлення.

Курс «Вступ в теорію міжкультурної комунікації» може продовжити формування таких професійних компетенцій українських студентів: володіння основними дискурсивними способами реалізації комунікативних цілей; висловлювання стосовно особливостей поточного комунікативного контексту (час, місце, цілі та умови взаємодії); вміння вільно висловлювати свої думки, адекватно використовуючи різноманітні мовні засоби з метою виділення релевантної інформації; володіння готовністю долати вплив стереотипів і здійснювати міжкультурний діалог в загальній і професійній сферах спілкування; вміння структурувати та інтегрувати знання з різних областей

професійної діяльності і володіння здатністю їх творчого використання і розвитку в ході процесу міжкультурної комунікації.

У ході вивчення курсу студент повинен знати глибинний зв'язок між мовою і культурою, специфіку міжкультурної комунікації, що забезпечує адекватність соціальних і професійних контактів, володіти знаннями про культурні універсали та очікувані труднощі в міжкультурному спілкуванні, знаннями про специфіку невербальної комунікації в іноземному і вітчизняному культурному просторі. Крім того студент повинен вміти вирішувати конкретні комунікативні завдання, користуючись комунікативними стратегіями, прийомами і лінгвокультурними засобами, оптимальними в різних ситуаціях спілкування з представниками інших культур, передбачати і запобігати конфліктні ситуації, ґрунтуючись на глибинне розуміння відмінностей національних менталітетів. Наступні теми можуть представити розділи курсу, наповнені нижче наведеними змістом.

1. Поняття «Культура» в міжкультурному аспекті. Культура, як система ціннісних орієнтацій (курс включає поняття «культура» в культурології, психолінгвістиці, дидактиці, в прагматиці і когнітивно-орієнтованих підходах).

2. Етнічна свідомість і культурні стереотипи. Основні складнощі міжкультурного спілкування (культурно-специфічні зразки мовного формулювання).

3. Мовна специфіка, як культурно значуща. Особливості вербальної та невербальної комунікації (національно-культурна специфіка слова. Культурний, лінгвістичний шок, білінгвізм).

4. Реалії в лінгвокультурному просторі. Культурні універсали і труднощі міжкультурного спілкування (особливості розуміння і перекладу іншомовної лінгвокультурної дійсності).

Курс «Вступ в теорію міжкультурної комунікації» міг би бути доповнений ще одним курсом практичної спрямованості «Основи міжкультурної комунікації». Даний курс ставить перед собою наступні завдання: представити основні поняття і підходи до вивчення міжкультурної комунікації; обґрунтувати взаємозв'язок міжкультурної комунікації з іншими дисциплінами, такими як соціологія, етнологія, соціальна психологія, соціальна комунікація, культурологія; ознайомити студентів з проблемними областями міжкультурної комунікації; показати зміни характеру міжкультурної комунікації в конкретно-історичних умовах; сформувати практичні навички ефективної взаємодії з представниками західних і східних культур.

Освоївши матеріал даного курсу студенти повинні знати: способи подолання комунікаційних бар'єрів, мати уявлення про форми поведінки в тих

чи інших ситуаціях міжкультурного спілкування; володіти теоретичними знаннями про відмінність культур з точки зору соціальної психології, культурної антропології, мистецтвознавства та інших наук; мати уявлення про основи міжкультурної комунікації і розуміти необхідність оволодіння її навичками.

Практичні вміння студентів, які прослухали даний курс повинні включати: вміння роз'яснити ту величезну роль, яку культура відіграє в житті людини, в його поведінці і спілкуванні з іншими людьми і з іншими культурами; вміння ознайомити з ідеями і методами цієї науки; вміння визначити шляхи, по яких йде розвиток культур, їх зміну, зіткнення і взаємодію; вміння розкрити взаємозв'язок, взаємовплив і взаємодію мови і культури; вміння показати, як культура впливає на поведінку людини, її світосприйняття, світову систему, особисте життя, формування особистості.

Зміст курсу «Основи інтерактивної комунікації» міг би включати наступні теми, наповнені наведеним нижче змістом.

1. Специфіка мовного спілкування. Спілкування як одна з головних потреб людини. Модель спілкування. Структура комунікативного акту. Типи комунікації. Різновиди спілкування. МКК і принцип толерантності.

2. Мова і культура. Проблеми взаємодії. Мовна картина світу. Основні способи передачі культурного знання. Співвідношення мови і культури.

3. Огляд існуючих підходів до навчання МКК. Лінгвокраїнознавство. Основні положення лінгвокраїнознавчої теорії слова. Лексичний фон. Фонові знання. Лінгвокультурологія. Етнопсихолінгвістика. Теорія культурної грамотності.

4. Мовна особистість та її структура. Визначення поняття. Мовна особистість. Національний компонент у структурі мовної особистості. Про лінгвокультурологічну компетенцію. Національний характер.

5. Сутність міжкультурної комунікації. Знання і уявлення комунікантів. Культурний та когнітивний простір, когнітивна база. Індивідуальний та колективний когнітивний простір.

6. Спілкування. Уточнення поняття. Соціальний статус співрозмовників як прагмалінгвістична основа комунікації. Комунікативні одиниці: а) стандарти і атрибути комунікації; б) діалоги; в) ланки комунікації; г) текст (дискурс); д) стереотипні комунікативні стратегії і тактики.

Ще одним варіантом курсу практичної спрямованості з метою формування, розвитку та удосконалення спеціальних компетенцій у сфері міжкультурної комунікації, знайомства з основами кроскультурної професійної комунікації може служити курс «Практикум з міжкультурної комунікації». Курс націлений на розвиток культурної сприйнятливості, здатності до правильної

інтерпретації конкретних проявів комунікативної поведінки в різних ситуаціях міжкультурних контактів і може бути запропонований для студентів як мовних, так і не мовних вищих навчальних закладів.

В результаті освоєння курсу студенти повинні знати специфіку міжкультурної специфікації; етичні засади суб'єкта міжкультурної комунікації; рівні володіння мовної, культурної та комунікативної компетенції; методи вивчення культурних систем і міжкультурних ситуацій; цінності, норми, вірування, символи культур досліджуваних мов; соціокультурні символи і бар'єри міжгрупового і міжнародного спілкування; специфіку міжкультурного інтернет-спілкування; методи полегшення процесу акультурації в ході здійснення міжкультурних програм і проєктів; прийоми оптимізації кроскультурного спілкування; особливості міждержавних культурних контактів.

У процесі освоєння курсу «Практикум з міжкультурної комунікації» у студентів розвиваються наступні компетенції:

1. Загальнокультурні компетенції.

- орієнтуються в системі загальнолюдських цінностей і враховують ціннісно-сміслові орієнтації різних іншокультурних спільнот і груп;

- володіють навичками соціокультурної та міжкультурної комунікації, що забезпечують адекватність соціальних і професійних контактів;

- володіють культурою мислення, здатністю до аналізу, узагальнення інформації;

- вміють ставити цілі і вибирати шляхи їх досягнення;

- володіють культурою усного та писемного мовлення;

- здатні займати громадянську позицію в соціально-особистісних конфліктних ситуаціях;

- усвідомлюють значення гуманістичних цінностей для збереження і розвитку сучасної цивілізації; готові прийняти моральні зобов'язання по відношенню до культурної спадщини людства.

2. Професійні компетенції.

- мають уявлення про етичні та моральні норми поведінки, прийняті у інокультурному соціумі, про моделі соціальних ситуацій, типові сценарії взаємодії;

- володіють готовністю долати вплив стереотипів і здійснювати міжкультурний діалог в загальній і професійній сферах спілкування;

- володіють необхідними знаннями в галузі соціології, психології та культурології, що дозволяють адаптуватися до мінливих умов при контакті з представниками різних культур;

- вміють моделювати можливі ситуації спілкування між представниками

різних культур і соціумів;

- володіють навичками організації групової та колективної діяльності для досягнення спільних цілей колективу.

Структура курсу може включати такі розділи як: «Професійні основи міжкультурної комунікації», «Комунікація та культура», «Мова в аспекті міжкультурної комунікації», «Ефективна комунікація в різних сферах міжкультурного спілкування», «Конфлікти в міжкультурному спілкуванні».

Розглянемо більш детально зміст двох з наведених вище розділів найбільш практично значимих для сучасного українського студента. Розділ «Ефективна комунікація в різних сферах міжкультурного спілкування» включає наступні теми:

1. Складання комунікаційного портрета особистості.
2. Розгляд соціокультурних стимулів і бар'єрів між групового і міжнародного спілкування.
3. Визначення своєрідності міжкультурного діалогу, опосередкованого інтернетом.
4. Аналіз повсякденних ситуацій міжкультурної комунікації (туризм, дозвілля, спорт, навчання).
5. Розгляд сфери освіти і науки в аспекті міжкультурної комунікації.
6. Підготовка, організація та ведення зустрічей, брифінгів та прес-конференцій різного рівня з використанням декількох робочих мов.
7. Розгляд методів полегшення процесу акультурації в ході здійснення міжкультурних програм і проєктів.

Розділ «Конфлікти в міжкультурному спілкуванні» включає наступні теми:

1. Відпрацювання прийомів оптимізації міжкультурного спілкування.
2. Відпрацювання навичок дозволу і уникнення міжкультурних конфліктних ситуацій.
3. Аналіз способів подолання етнокультурної упередженості.
4. Розгляд проблем міждержавних культурних контактів.
5. Розгляд проблем міжкультурної комунікації та глобалізаційних процесів.

У процесі впровадження третьої умови підвищення ефективності забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів (збагачення організаційно-діяльнісного інструментарію соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів шляхом сформованості соціокультурної ідентифікації студентів; емоційно-позитивного ставлення до різних світових культур і традицій; впевненості у

власних можливостях щодо налагодження ефективного процесу міжкультурної комунікації) може бути використані ряд різноманітних методів роботи: тренінгові заняття, семінари, майстер-класи, бесіди, диспути, ділові ігри, міжнародні фестивалі.

Розглянемо програми декількох практичних занять, що пропонуються для проведення в ході кураторських годин, занять проблемних груп і гурткової роботи зі студентами вищих навчальних закладів України.

Практичне заняття 1. «Категорія ввічливості в аспекті міжкультурної комунікації».

Питання, що пропонуються до розгляду на семінарі:

1. Ввічливість як соціальна норма.
2. Ввічливість як договір про ведення діалогу відповідно до певних мовних норм і правил.
3. Ввічливість як національно специфічна комунікативна категорія і оцінка статусу людини.
4. Ввічливість і соціально-культурні цінності. Типи ввічливості.
5. Особливості комунікативної поведінки в спонукальних мовленнєвих актах. Прохання. Запрошення. Порада. Директиви.
6. Спрямованість позитивної ввічливості. Вітання. Прощання. Запрошення. Подяка. Вибачення. Оцінка і комплімент.
7. Порівняльний аналіз комунікативної поведінки європейців, англійців і українців в окремих комунікативних ситуаціях.
8. Стратегія зближення і доміантні риси комунікативної поведінки представників різних культур.

Основні види роботи на занятті: лекція з мультимедійною презентацією, перегляд відео сюжетів з обговоренням, групова і парна робота, відкрите обговорення, рольові ігри, студентські доповіді.

Основні тези практичного заняття:

Теза 1. У результаті розширення міжкультурних контактів учасниками комунікації все частіше стають представники різних лінгвокультурних спільнот. Відмінності демонстровані у вербальному і невербальному спілкуванні людей, що належать до різних культур, які можуть призвести до невірного тлумачення почуттів, відносин, намірів партнерів по не лише володінням мовою, але й знанням національно-культурної специфіки мовленнєвої і немовної поведінки, знанням соціально-культурних норм, доміантних особливостей комунікації, національних систем ввічливості.

Теза 2. Для того щоб бути ввічливим у міжкультурному спілкуванні, недостатньо мати мовні знання, тобто знати етикетні формули, існуючі в мові

спілкування. Дуже часто вони не перекладаються, незважаючи навіть на гадану еквівалентність. Необхідно знати, в якому комунікативному контексті вони можуть бути використані, яке їх прагматичне значення, які комунікативні дії потрібно здійснювати в тій чи іншій ситуації спілкування: сказати спасибі або дати оцінку, зробити акцент на свої бажання або поцікавитися бажаннями партнера, стверджувати чи задавати запитання, надавати комунікативний вплив або дотримуватися принципу комунікативної недоторканності. Знання стратегій ввічливості, типових для досліджуваної культури і вміння їх використовувати в мовному спілкуванні є найважливішими напрямками у формуванні та вихованні успішного учасника міжкультурної комунікації.

Теза 3. У процесі комунікації використовуються два основні типи комунікативних стратегій, що становлять основний зміст категорій ввічливості - стратегія зближення і стратегія віддалення, перевагу і частотність яких визначається типом культури. Порівнюючи англійців і українців, можна прийти до висновку, що англійські комуніканти використовують обидва типи стратегій з більшою інтенсивністю, в їх комунікативному фокусі важливості спілкування домінує форма над змістом. Комунікативна поведінка українців є більш природною і менш ритуалізованою.

Теза 4. Важлива відмінність в англійській та українській комунікативній поведінці стосується вираження емоцій: в українській комунікативній культурі важливу роль відіграє емоційність – вільний природний прояв емоцій, в англійській – емотивність, тобто вираження емоцій у стратегічних, комунікативних цілях. Саме тому для англійської фактичної комунікації характерна така риса як гіперболізована оціненість, вживання емоційної лексики в найвищому ступені. Англійці вживають більшу кількість реплік для висловлення подяки. Прощаючи, вони частіше висловлюють свою зацікавленість у продовженні спілкування, в подальших контактах і зустрічах. Чим довша відповідь, тим більше вдячності в неї виражене.

Теза 5. Стратегії ввічливості спрямовані на зближення комунікантів і є соціальним прискорювачем. Регулярне їх використання спрямоване на формування соціальних контактів, на скорочення дистанції, на стирання персональних кордонів, на формування комунікативної привабливості (регулярна демонстрація прихильності, доброзичливості, уваги до оточуючих). Складовими стратегіями ввічливості також є гіперболізована оціненість, емотивність, комунікативний оптимізм, комунікативна підтримка співрозмовника, комунікативна неформальність і демократичність.

Практичне заняття 2. «Бар'єри комунікації в міжкультурному середовищі».

Міжкультурна комунікація є одним з тих напрямків, що прогресивно розвиваються як за кордоном, так і в сучасній Україні. Основним підходом до дослідження даної проблеми є міждисциплінарність, що зумовлена потребою всебічного осмислення, яке відбувається у цьому колі процесів. Особливий інтерес проявляється у вивченні бар'єрів комунікації представників різних соціокультурних систем. Основними бар'єрами, які знижують ефективність інтеракцій, є відмінність когнітивних схем, які використовують представники різних культур (особливості мовних і невербальних систем, елементів суспільної свідомості). Досвід осмислення проблем міжкультурної комунікації може бути корисним для українських студентів, викладачів вищих навчальних закладів, що функціонують у сфері вищої освіти, орієнтованих на західні схеми навчання, які залучають закордонних викладачів і студентів. В якості об'єкта обговорення на семінарі пропонуються тексти інтерв'ю студентів кафедри теорії та практики початкової освіти ДВНЗ «ДДПУ», які брали участь у міжнародних проектах університету з 2018 по 2022 рр.

Форма проведення практичного заняття: лекційні фрагменти, мультимедійні презентації, обговорення виявлених бар'єрів комунікації в міжкультурному середовищі після знайомства з текстами інтерв'ю учасників письмового опитування «Мої мовні проблеми в міжкультурних взаємодіях» та «Невербальні відмінності в комунікації представників різних міжкультурних спільнот», обговорення можливих стратегій подолання вербальних і невербальних бар'єрів у міжкультурних взаємодіях.

Сукупність опитаних (50 осіб) включає основні групи осіб, які були залучені у сферу міжнародної діяльності освітнього профілю (студенти факультету ПТПО ДВНЗ «ДДПУ» та слухачі Лінгвістичного центру Prime Time, які пройшли мовне стажування за кордоном; викладачі кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «ДДПУ» та викладачі Лінгвістичного центру. Найбільший інтерес у контексті вивчення бар'єрів в міжкультурній комунікації представляли представники, що мають багаторічні контакти з закордонними колегами в рамках різних проектів; зарубіжні викладачі та консультанти по техніці мови, які працювали зі студентами факультету теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «ДДПУ» та слухачами Лінгвістичного центру в цей період (Dexter Blackwell, 2021 (Fulbright), Jordan Ginnity, 2021 (ProDrama English School, Kyiv) , Robert McGarry, Ірландія, 2019-2021, репетитор з техніки мови, Thomas Dahl, консультант по техніці мови, Німеччина, Heather Garside, програма «English in Action», 2020, Англія). Незважаючи на численність цієї групи респондентів, вона необхідна для оцінки сприйняття комунікативних бар'єрів з позиції представників іншої культури.

Частина I. Мовні проблеми в міжкультурних взаємодіях. Вступ. Представники різних культур використовують різні моделі сприйняття соціальної дійсності за допомогою символічних систем, що знаходять відображення у використовуваних мовних конструкціях, стилях усної та письмової комунікації. У міжкультурному середовищі лінгвістична компетентність як оволодіння абстрактною системою правил мови, яку використовував партнер в якості засобу спілкування, виступає необхідним, але не достатньою умовою ефективності взаємодії. Крім того, вони мають володіти комунікативною компетентністю – умінням застосовувати правила в конкретних соціальних ситуаціях, а також когнітивною здатністю словотворення і генерування думок на мові спілкування.

Матеріал для обговорення:

Проблеми лінгвістичного характеру часто стають першими труднощами при спілкуванні з представниками інших культур і приводять до не цілком успішному вирішенню наступних завдань:

Вираз думки

«Твої перші спроби висловити власну думку можуть виявитися не дуже успішними. Тому моїми першими відчуттями були дискомфорт і невпевненість в тому, що мені прийдеться повторювати одну і ту ж фразу багато разів при всіх» (учасниця міжнародного проекту «English in Action», London).

Розуміння партнера – представника іншої культури.

«Було досить складно, тому що мій рівень англійської не дозволяв мені все зрозуміти адекватно. Коли ти знаходишся в іншомовному середовищі і тобі розповідають про реалії, яких ти не знаєш, у тебе виникають труднощі і ти робиш вигляд, що стежиш за розмовою, при цьому розумієш тільки уривки» (учасниця сімейної програми Вікенд в англійській сім'ї, Манчестер).

«Спілкування зі студентами з Польщі - фантастичний досвід. Їх англійська проста і зрозуміла, і твій рівень приблизно такий самий. У тебе виникає відчуття, що ти вільно спілкуєшся в англomовному середовищі» (програма «Партнерські зустрічі», Гданськ).

«У мене російська дуже слабка, з помилками і сильним акцентом. Коли не пригадую слово, то показую жестом або мімікою, іноді називаю першу букву, і мій партнер сам здогадується, про яке слово йде мова. Я дуже багато пояснюю використовуючи інші слова, малюю, жестикулюю, рухаюся, зображую, щоб пояснити бажане» (репетитор з техніки мови, Ірландія).

Відмінності у стилях усної комунікації партнерів

«Коли ми були на стажуванні в Англії, разом з нами в групі були італійці. Вони говорили дуже голосно і безперервно, і причому скрізь. Їх телефони весь час

дзвонили і вони розмовляли кожну хвилину. Перші дні у мене було відчуття, що всі навколо кричать і у мене постійно боліла голова» (мовні курси, Англія. 2019).

Особливості усної комунікації в межах прямого і непрямого стилів розрізняються способами демонстрації намірів партнерів у мовленнєвих актах. Непрямий спосіб не передбачає їх відкритої демонстрації з допомогою мови. При використанні прямого стилю у повідомленнях, що продукуються, відображаються дійсні цілі, потреби, бажання індивіда. Ці стильові відмінності особливо помітні при порівнянні вербальної комунікації представників українського студентства, з одного боку, і північноєвропейських культур, де заохочується чесність і відвертість у висловлюваннях, з іншого.

«Коли я ставила питання «Чи все зрозуміло і ясно в моїй мові або в алгоритмі виконання того чи іншого завдання?» мої студенти завжди відповідали «Так». Але через час я з'ясувала, що вони зверталися до моїх українських колег за роз'ясненнями й уточненнями. Я думаю, що це прояви особливої форми ввічливості до іноземця, але це обмежувало для мене можливість визначення ступеня нерозуміння. Студенти в Німеччині зададуть тисячі питань, поки не з'ясують потрібне» (консультант по техніці мови з Німеччини).

Персональний стиль

Відмінність у використанні мовних конструкцій, які підкреслюють значущість або індивіда, або його ролі або статусу. Англійська мова є індивідуально-орієнтована, демонструє рівність партнерів і симетричний розподіл влади в комунікативній ситуації, що підкреслюється використанням одного займенника «you» («ти» = «Ви») при зверненні до будь-якої людини.

«Звичайно, до поїздки в Англію я прекрасно знала, що «you» позначає «ти» і «Ви». Але коли в реальному житті зверталася до викладача, відчувалася якась незручність: чи то на «ти», чи то на «Ви». В європейському зверненні також відсутнє звертання по батькові. Ми зверталися до викладача просто по імені. До кінця мого курсу я вже відчувала певне задоволення від такого неформального спілкування» (учасниця міжнародного тренінгу, Берлін).

Семантичні бар'єри, які виникають в наслідок розбіжності когнітивних схем, а також особливостей фонетико-фонологічного, морфологічного, механічного, синтетичного рівнів різних мов.

Ці бар'єри обумовлені:

- безеквівалентністю або неповною еквівалентністю лексики;
- різними значеннями, приписуваними «еквівалентними» словами;
- амбівалентністю, неоднозначністю інтерпретації мовних виразів, обумовленої різними культурними традиціями;

- використанням різних верств англійської мови як іноземної для позначення одного явища;
- використанням діалектів, сленгів, ідіоматичних виразів;
- наявністю смислових відтінків.

«Нам буває складно зрозуміти реальність українського життя, висловити англійською мовою. Іноді ти намагаєшся пояснити щось таке, чого не існує в англійській не можеш підібрати слово, яке відповідає змістом поняття. Ти використовуєш інші слова для пояснень, але не можеш бути повністю впевнений, що тебе неправильно зрозуміють» (учасниця проекту «English in Action», Лондон).
«Носії мови вживають більш живу розмовну мову, деякі слова і вирази, я їх ніколи не чула і не читала в підручниках, тому не могла здогадатися про їх розуміння» (учасниця проекту «English in Action», Лондон).

«Європейці здаються дуже доброзичливими і відкритими, але найчастіше їх дружні привітання мають формальний, завчений характер. Коли на питання «How are you?» українець починає докладно пояснювати як у нього справи, житель європейської країни виглядає здивованим і спантеличеним, так як для нього це не більше ніж форма ввічливого привітання» (учасниця проекту «English in Action», Лондон).

Можливі стратегії подолання вербальних бар'єрів в міжкультурної комунікації:

Починайте участь у міжкультурній комунікації з іноземцями, для яких англійська мова нерідна. Це поставить вас в однакові умови з усіма учасниками інтеракції і полегшить подолання можливих вербальних бар'єрів.

Використовуйте метод багаторазових уточнень, роз'яснень з допомогою інших виразів, використання невербальної поведінки з метою домогтися розуміння між учасниками міжкультурної комунікації.

Використовуй жести, рухайся, зображуй різні пози, щоб донести до слухачів бажаний зміст.

Дізнайся як можна більше особливостей вербальної поведінки, шанобливого звернення, рис статусно-орієнтованого стилю, які підкреслюють важливість формальних відносин і знаходять відображення в мовних конструкціях.

Будь толерантним до партнера по взаємодії і готовим слідувати прийнятним стандартам.

Усвідомлюй, що різні культури спілкування мають різні схеми роздумів, моделі сприйняття дійсності, накопичені і акумульовані в мові і культурі.

Частина II. Невербальна комунікація в міжкультурному середовищі.

Невербальна поведінка виконує важливі функції в процесі міжкультурної комунікації, однак використовувані символи можуть мати різне значення для учасників взаємодії. Їх розбіжності можуть впливати на ефективність комунікації. Досвід занурення в інший культурний контекст дозволив респондентам побачити наступні особливості невербальних систем партнерів:

Гучність, тональність, темп мовлення

«Коли студенти з Європи спілкуються на перерві, стоїть такий гул! У середньому вони говорять набагато голосніше, жестикулюють більше і явно привертають до себе більше уваги, ніж студенти з України» (учасник програми «Партнерські зустрічі», Гданськ).

Мову тіла: жести, вираз обличчя, пози і т. п.

«Поведінка американців дуже вільна: вони, коли сідають, закидають ногу куди-небудь або розвалюються на стільці. І їм в принципі не важливо, де вони знаходяться. Перший час це дуже шокувало» (учасник мовного стажування, Угорщина, Будапешт).

Контекст комунікації: зовнішній вигляд, ставлення до дистанційних, міжособистісних взаємин, «почуття» часу.

«Якщо поглянути на українців очима європейців, то ми звичайно дуже відрізняємося і по одязу, і за манерою поведінки, і за виразом обличчя». «Я неодноразово для себе виявив, що викладачі в мовній школі, у Франкфурті-на-Майні, завжди намагаються знаходитися на достатній відстані від студентів. І не пам'ятаю випадку, щоб викладач поплескав нас по плечу або пригорнув, що цілком природньо в українському середовищі». «Для німців наше запізнення на урок шок, подив і несхвалення, а нам здавалося, що ми прийшли «майже» вчасно» (учасник мовного стажування, Німеччина, Франкфурт-на-Майні).

Особистісні характеристики респондентів, психологічна напруга і втома, не контрольовані людиною, відсутність попереднього досвіду занурення в середовище.

«Абсолютно невірною і нелогічною створювати проблеми на психологічному рівні в процесі міжкультурної комунікації. Іноземці дуже щирі і схожі на дітей. Коли вони бачать когось, хто діє не за правилами їх спільноти, вони ставляться м'яко й поблажливо і намагаються пояснити ці правила». (консультант по техніці мови з Німеччини).

Стереотипи про Україну, що існують у свідомості представників інших культур, які формувалися під впливом думок інших людей з України, літературних джерел, засобів масової інформації, власного попереднього досвіду.

«Виникали тертя зі студентами, які жили в гуртожитку. Деякі з них говорили, що у моєї країни дуже мало плюсів. Так, як я була дуже патріотично налаштована, то мене вразило те, що обговорювалася погана політика чи неправильна економіка моєї країни». (мовні курси. Болгарія, Бургас).

Можливі стратегії подолання невербальних бар'єрів у невербальній комунікації:

1. Незважаючи на очевидну відмінність невербальної поведінки представників різних культур, вона не сприймається учасниками комунікації як серйозний бар'єр міжкультурних взаємодій. У більшості випадків спостерігається, розбіжність викликає спочатку здивування і занепокоєння, трохи шокує, здається дивною і незвичайною. Проте з часом відбувається звикання до іншої ситуації, відтворення знаків, запозичених у партнерів.

2. Толерантність до незвичайної поведінки партнерів, розуміння ролі символів у процесі міжкультурних взаємодій ведуть до подолання бар'єрів та стереотипів у міжкультурній комунікації.

3. Студенти різних країн, які знаходяться в специфічній ситуації комунікації в межах одного освітнього проекту і об'єднаних установою на вирішення загальних завдань, швидше долають відмінність невербальних знаків і не сприймають їх, як фактори, які знижують ефективність інтеграції і перешкоджають розумінню.

Постійно діючий розмовний клуб волонтера Fulbright Декстера Блеквела, що працював в 2020 році на факультеті початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «ДДПУ» висвітлював питання сутності різних культур з точки зору діяльнісного підходу до процесу соціалізації, торкався проблеми різних сучасних молодіжних груп і багатоаспектність роботи з ними. Протягом року Декстер Блеквел проводив різні практичні заняття в студентських групах факультету присвячені різній соціальній тематики:

- Роль лідера в сучасному суспільстві. Позитивні та негативні аспекти лідерства.

- Ораторське мистецтво. Правило сильного оратора.

- Гендерні стереотипи. Соціальні, трудові, культурні обмеження для представників різних статей.

- Проблема соціального рабства в XXI столітті.

- Здорові взаємини - запорука щасливого сімейного, соціально-емоційного життя кожного індивіда. Сексуальне здоров'я та СНІД.

- Самоствердження, самодостатність кожної людини, або, як подолати суспільний тиск.

Практичні і самостійні завдання для студентів ставили перед собою різні

соціально-педагогічні завдання:

- Виховання образу позитивного лідера в сучасному суспільстві;
- Розуміння ролі ораторського мистецтва у вихованні лідерських якостей;
- Руйнування гендерних стереотипів в особистому та суспільному житті;
- Пропаганда здорового способу життя.

Однією із складових реалізації третьої умови, а саме забезпечення організаційно-діяльнісного інструментарію міжкультурної комунікації, є також наявність мотивації до участі в процесі цієї комунікації, достатній рівень соціокультурної ідентифікації та емоційно позитивного ставлення до різних світових культур і традицій. Всі ці перелічені вище якості продемонстрували студенти факультету підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «ДППУ» під час проведення постійно діючого фестивалю україно-європейської культури, урочисто відкритого у березні 2018 року. Регулярність цього спілкування приводить до поступового удосконалення мовних навичок у володінні іноземної мови, руйнації психологічного бар'єру який перешкоджає ефективній та активній участі студентів у комунікації, наближення ситуації спілкування до реального мовного середовища. Окрім результатів, які були досягнуті у лінгвістичному плані, ці заходи ставлять собі за мету соціалізацію студентів у багатонаціональному світовому суспільстві. Цей фестиваль проводиться у формі диспут-клубів, лекцій-презентацій, круглого столу та охоплювали широке коло соціальних питань: регіональні та культурні стереотипи обох країн, гендерну політику, сімейні стосунки та сімейні статuti, дискримінацію іммігрантів по всьому світу, зокрема актуальне питання в наші дні .

Академічна аудиторна форма спілкування змінюється груповими, парними, індивідуальними бесідами-консультаціями з гостями та учасниками фестивалю. Достатньо довгий час проведення заходу, позитивна захоплююча атмосфера, готовність обох сторін (учасники-презентатори) до спілкування дозволяє включити не менш 80 – 90% усіх присутніх (більш ніж 100 осіб) в активне обговорювання поставлених питань, живий обмін точками зору. Було помічено шире бажання дізнатися про історію, культуру, звичаї, повсякденне життя країни, мову якої вивчають . Така ж позитивна динаміка в зацікавленості до іншомовної комунікації спостерігається і з боку гостей фестивалю - носіїв мови.

Показником активності і готовності студентської молоді до іншомовного спілкування стала кількість питань, виступів, доповнень, аргументів, що наводилися та демонстрували більш високий рівень зацікавленості учасників у спілкуванні, їх рівень соціальної готовності до обговорення та рівень поведінкової культури. Щодо питання підготовленості до тематики спілкування

30 найбільш активних опитаних студентів, які приймали участь в цьому заході, висловили наступні точки зору:

-Заздалегідь відома і підготовлена тема обговорення була приваблива для більш ніж 28 студентів. Аргументи, які наводились стосовно підготовленості до тематики спілкування, були наступні: можливість більш свідомо і глибоко брати участь в обговоренні якогось питання, переносити увагу з мовної форми на зміст, відчувати більш живу та ненапружену атмосферу.

-Оголошена перед спілкуванням, але не підготовлена тематика була приваблива для десяти студентів. Вони стверджували, що підготовлені заздалегідь факти та ідеї будуть домінувати в момент обговорення і не дадуть дискусії розвиватися вільно та невимушено.

-Лише два студенти, які вільно володіли мовою, мали широту поглядів та широку загальну ерудицію, змогли стати лідерами спілкування без попередньої підготовки.

Говорячи про «Європейські зустрічі», студенти підкреслювали необхідність створення товариського, комфортного, доброзичливого фону для спілкування. Неформальність спілкування цих заходів була організована через форми проведення та наявність допоміжних засобів комунікації (фотографії, презентації, відео, сувеніри та подарунки). Щодо місця проведення зустрічей офіційна підготовлена аудиторна форма роботи була доцільна на початкових етапах спілкування та з успіхом продовжена у неформальній комунікації в приватній атмосфері (бесіди, майстер-класи, круглі столи в малих групах, вечірки у кафе, пікніки у лісі). Ці форми роботи дали змогу не тільки рецептивно сприймати, оцінювати, аналізувати інформацію а і стати активними учасниками процесу взаємного обміну думками і аргументованого дискурсу (продуктивного спілкування).

Керуючись своїм попереднім досвідом комунікативного спілкування, студенти говорили про необхідність подолання мовного бар'єру, страху, про перший досвід іншомовної комунікації, вплив адаптивного досвіду на підвищення мотивації до спілкування і навіть сформували низку порад тим, хто вперше готується до іншомовного спілкування. Соціальна інформація про культуру традиції, та звичаї країн, мову яких вивчаєш, отримана «з перших вуст» за словами студентів є найбільш реальною та цінною. Вона викликає довіру та повагу, інтерес до подальшого обговорення та осмислення тому що носії мови є для українських студентів також носіями культури, безпосередньою частиною американського соціуму. Їх бачення життя у власній країні, забарвлене особистими емоціями та переживаннями змушує прийняти дійсність не віддалено з екранів телебачення та сторінок газет, а безпосередньо через живе,

особисте спілкування.

Досвід, отриманий завдяки іншомовної комунікації, є багатим та безцінним. Він не тільки розвиває розмовні навички та слухове сприймання іншої мови а і збагачує студентів новими знаннями та поняттями реалій сучасного світу. Даний досвід підіймає українських студентів на сходинку вище в особистому розвитку та допомагає сприймати себе не в узькому просторі своєї сім'ї, роботи, міста але й розширює рамки сприймання світу. Крім того сприймаючи знання про закони соціального культурного та економічного розвитку інших країн, українські студенти проводять порівняльний аналіз соціальних реалій сучасного життя в Україні та за кордоном.

Ще однією формою соціального забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів, з'явилися тренінгові заняття з актуалізації комунікативної мобільності студентів, як складової особистої і професійної комунікативної компетенції. Мета даних тренінгів - це розвиток комунікативної мобільності, як особливої якості особистості, що представляє собою здатність демонструвати повагу і взаємодопомогу між усіма учасниками комунікації, довіряти і в той же час пред'являти вимоги до партнера по комунікації, швидко реагувати в нестандартній проблемній ситуації особистого та професійного спілкування.

Тренінгове заняття «Актуалізація комунікативної мобільності як складової особистої та комунікативної компетенції»

Мета заняття: розвиток комунікативної мобільності, як особливої якості особистості, що являє собою комунікативну здатність швидко реагувати в нестандартній проблемній ситуації особистого та професійного спілкування.

Головними завданнями даних занять є:

1. Виявлення сфер міжкультурного спілкування, що володіють проблемним характером взаємодії (відмінність мов, національних традицій, релігій, специфіка спілкування та етикету того чи юного народу);
2. Моделювання в навчальних умовах проблемних ситуацій міжкультурної комунікації, які можуть розглядатися як необхідна середина для розвитку особистої і професійної комунікативної мобільності.

Опис заняття: у першій частині заняття проводиться і аналізується анкета «Рівень комунікативної мобільності» з метою виявлення попереднього досвіду міжкультурної комунікації учасників тренінгового заняття. На основі анкети проводиться попередній аналіз сформованості комунікативної мобільності, як властивості особистості до гнучкості та адаптивності, вмінню знаходити вихід в нестандартних і непередбачених ситуаціях, потреба до постійного, планованому зміні.

Питання анкети були складені з метою взаємного перетину чотирьох складових компонентів (професійне спілкування, ситуативна проблемність, комунікативна компетентність, міжкультурне взаємодія), необхідних для актуалізації комунікативної мобільності, як складової комунікативної компетенції українських студентів.

Аналіз досвіду міжкультурної комунікації учасників тренінгових занять (студенти старших курсів факультету ПТПО ДВНЗ «ДДПУ») дозволив виявити позитивні і негативні сторони відношення учасників тренінгу до процесу комунікації. За їх розумінням проблемні аспекти міжкультурного спілкування можуть бути викликані приналежністю комунікантів до різних культур і навіть вести до виникнення негативних емоцій до партнера комуніканта і всій культурі, яку той представляє, а, отже, до невдачі всього процесу спілкування. Вищесказане студентами означало те, що ситуації міжкультурного спілкування, в які вони потрапляли, в більшості випадків володіли проблемним характером взаємодії учасників комунікації. Ці ситуації вимагали від них готовності до ефективної особистісної чи професійної діяльності. Здатності адаптуватися до швидкозмінних і невизначених умов комунікативної ситуації, вміння використовувати отримані знання, як лінгвістичні так і психолого-педагогічні для вирішення проблемних завдань у процесі міжкультурної комунікації.

На тренінгових заняттях циклу «Актуалізація комунікативної мобільності, як складової особистісної та професійної комунікативної компетенції» використовувалися комунікативні стратегії і тактики, які регулювалися в рамках професійних та особистісних проблемних ситуацій. Дані ситуації моделювалися шляхом накладення і взаємного перетину 4-х параметрів: професійного, проблемного, комунікативного, та міжкультурного. Змодельована в навчальних умовах особистісна або професійна проблемна ситуація розглядалася як необхідна середовища комунікативної компетенції. Моделювання даного середовища здійснювалося в контексті вирішення проблемних комунікативних завдань, покликання спонукати студентів до пошуку ефективних способів вирішення проблемних ситуацій в процесі міжкультурного спілкування.

Для успішного розвитку комунікативної мобільності були використані наступні типи проблемних комунікативних завдань: пізнавально-пошукові, варіативні та пошуково-ігрові. Головна особливість пізнавально-пошукових завдань цей розвиток кругозору студентів для оптимального пошуку і знаходження шляхів вирішення проблеми. Ці завдання спонукали студентів до пошуку необхідної або недостатньої інформації, а також оцінки цієї інформації щодо її спроможності вплинути на прийняття рішення. Відмінною особливістю і великим достоїнством таких завдань з'явилися інтеграція різних галузей знань,

використання міжпредметних зв'язків, перетин комунікативної і пізнавальної діяльності.

Суть варіативних проблемно-комунікативних завдань, використаних на тренінгах полягала в тому, що вони містили в собі як саму проблему, так і варіанти вирішення цієї проблеми. При реалізації даного типу завдань студенти самостійно вибирали оптимальний варіант вирішення проблеми, проводячи аналітико-синтезуючу роботу з оцінки запропонованих варіантів, приймаючи власне рішення і оцінюючи правильність власних дій. Метою пошуково-ігрових комунікативних завдань з'явилася інтеграція всіх навчань комунікативної мобільності. Ці завдання розвивали здатність гнучко підходити до процесу міжкультурної комунікації та реалізовувалися у вигляді рольових і ділових ігор.

Приклад пізнавально-пошукових завдань:

Ваш друг збирається взяти участь у міжнародному студентському форумі. Він знає, що його робоча група складатиметься з студентів Великобританії, Китаю, Німеччини, Франції, Єгипту. Дайте йому пораду з приводу тем, сприятливих для того, щоб зав'язати спілкування на неформальному рівні і, навпаки, тим, які піднімати з представниками інших культур не рекомендується.

Наприклад: студент з Великобританії з радістю обговорить погоду, домашніх улюбленців, успіхи і досягнення в спорті. Уникайте тим, що зачіпають його фінансове становище, жартів про членів Королівської родини, британських політиків або акторів, релігії.

Приклад варіативних завдань:

Під час перебування в Китаї Ваш однокурсник, житель цієї країни, запросив вас в гості. Перед Вами стоїть питання про необхідність привітального подарунка для сім'ї Вашого друга. Варіанти вирішення проблеми: а) Ви купите цінну річ як подарунок; б) Ви вважаєте незручним для господарів приймати Ваші знаки уваги; в) Ви візьмете з собою щось незначне, але приємне (букетик квітів або солодоші).

Порада: ґрунтується на особливостях менталітету та особливості міжособистісного спілкування в Китаї.

Приклад ігрових проблемних завдань:

Всі учасники ділової гри діляться на дві групи: представники міжнародної компанії та студенти, які подали заяву на інтерв'ю. Представники міжнародної компанії проводять інтерв'ю зі студентами-аплікантами, охочими стати співробітниками фірми. Основною умовою для прийняття на роботу є: толерантність до представників різних культур, носіям різних традицій і звичаїв. Учасники складають перелік питань, обговорюють стратегії комунікативної поведінки та шляхи виходу з проблемних ситуацій. Фінальна частина гри

проводиться у формі відкритої дискусії-обговорення результатів інтерв'ювання обговорювання можливості прийняття того чи іншого студента і аргументованого обґрунтування відмови іншим аплікантам.

Критерії оцінки результатів гри: відповідність стилю поведінки нормам мовного етикету; час, витрачений на прийняття рішення; точність виконання завдання; повноцінність участі всіх гравців; коректність якісної сторони іншомовного мовної поведінки; обсяг висловлювань учасників гри; аргументованість позиції гравців при обговоренні ходу і результатів гри.

Однією із складових соціально-педагогічного забезпечення можуть бути запропоновані будь-які типи комунікативних вправ, що відіграють важливу роль на початку будь-яких міжнародних проектах. За допомогою їх на початковому етапі проектної діяльності організатори і волонтери можуть організовувати наступні види спільної діяльності: знайомство; складання індивідуального і групового профілю групи; спільна постановка цілей і знаходження шляхів їх реалізації; вступ в ситуацію комунікації; підтримка товариської атмосфери; подолання комунікативного бар'єру для невпевнених учасників комунікації.

Ще одним заходом який фокусується на формування навичок міжкультурної комунікації освітньої спільноти в Україні є літня школа для майбутніх вчителів закладів загальної середньої освіти «Інтеграція через комунікацію» у рамках проекту програми Еразмус + Модуль Jean Monnet «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті», яка проводилась з 17 по 20 травня 2021, 2022 року. Організатором літньої виступив ДВНЗ «ДДПУ» та кафедра теорії та практики початкової освіти. Учасники заходу спілкувалися англійською та українською. Детальна програма літньої школи (он-лайн або оффлайн формат) включає наступні аспекти: європейська політика в сфері міжкультурної комунікації; підходи до інтеграції культурних аспектів у освітній процес; шляхи реконцептуалізації системи освіти в Україні: перспективи європейської інтеграції; Європейська інтеграція через професійну міжкультурну комунікацію.

Наводимо програму літньої школи для вчителів закладів середньої освіти англійською:

Summer School «Integration Through Communication»

Improve Your Cross-Cultural Understanding and Conversational Fluency

Program Benefits

This intensive program (20 hours) focuses on European culture, global societies and intercultural communication. It offers future teachers a unique opportunity to enhance their understanding of integration strategies and long-term values that will prepare them and their students to be global citizens. Participants of Summer School

will increase their awareness of current issues of intercultural communication around the world and consider how they can make a difference. They will also learn current trends in European culture and compare it to the culture of Ukraine, while being engaged in synchronous and asynchronous discussion sessions.

Program Mission:

1. Get future teachers of secondary schools acquainted with the European policy on intercultural communication integration.
2. Discuss various approaches to integrating culture into teaching in order to develop learners' intercultural competence.
3. Discuss the ways to reconceptualization of the system of education in Ukraine: European integration and distant future.
4. European integration through professional intercultural communication in the system of Ukrainian education.

Program Details:

This 20-hour program is offered in May 17-20, 2021, 2022 and includes 12 hours of asynchronous learning and 8 hours of synchronous work. There are 4 days of Summer School, which include 2 asynchronous hours (online) and 3 hours of face-to-face classes each. The program is open to teachers who want an intensive learning experience in a short-frame time. Program is designed to improve teachers' understanding how to develop the process of integration into European society, implementation of European political, cultural and social values, adoption of European intercultural communicative strategies to the curriculum of Ukrainian secondary schools, colleges and universities. Participants will also expand their soft skills, such as interpersonal skills, communication skills and social skills, their critical thinking and analytical skills.

Main Focus:

Global Awareness: Understanding the importance of being a member of the global community. Develop the mindset of global competencies as global citizens. Deepen an understanding of today's complex world in relation to cultural, social, political and global context.

Однією із частин літньої школи були тренінгові заняття на формування різноманітних навичок, сприяючих розвитку комунікації взагалі. Наведемо приклад тренінгового заняття « How to speak so that people want to listen».

На початку заняття усі учасники тренінгу ознайомлюються з «Skills of a successful presenter» у формі відкритої бесіди (інтерв'ю, інтерактивної гри) Skill – Being authentic.

When you give a talk, it's important to be yourself and for your personality to come through.

1. Write your talk yourself. Use words and expressions that you would normally use so that your words convey your personality.

2. Speak from the heart. Talk about things that you know about and believe in.

3. Don't worry if you are nervous.

4. Relax your body. Try to move and gesture as you normally do.

2. Skill – Proper beginning and ending

In a talk, you're taking your audience on a journey. You should know where you want to take them (beginning, middle and end). Ideas include:

Beginning

1. Introduce yourself and say why you are talking about this topic

2. Begin strongly: say something that gets the audience's attention (for example, a personal story)

3. Give an overview of what you are going to say

4. Make a conclusion -share what you have learned from your experiences

5. Emphasize your main idea one last time, simply and powerfully

6. Thank the audience for listening.

3. Skill – Persuasion

If you want to persuade people, here are some suggestions for making your argument more effective:

1. Stay focused on your one big idea.

2. Use facts and real-life examples so the audience is confident that you know what you are talking about.

3. Use stories that engage the audience emotionally with what you are saying .

4. Skill – Body movement and gesture

If used correctly, body movement and gestures can help you get your message across during a talk.

1. Move around the stage to keep the audience's attention, but not too much.

2. Use gestures to make a point strongly.

3. Use gestures if they help to explain an action you are describing.

4. Keep your body open. Try not to cross your arms or legs so you appear confident and relaxed.

5. Skill – Using presentation slides

Visuals should be bright, clear and simple. No one should have to read your slides - they should be instantly comprehensible. If you use words, write in simple phrases. Your slides are not there to help you remember what to say, they are there to help your audience understand. So they should add to what you say, not just repeat it word for word. Don't read from your slides and don't turn your back on your audience to look at them.

6. Skill – Engaging with your audience

To have a more personal, two-way conversation with your audience:

1. Make eye contact with them.
2. Smile – and use humor where appropriate.
3. Use relaxed and friendly body language.
4. Ask questions (as if you are in a real conversation).

7. Skill – Being concise

TED Talks are a maximum of eighteen minutes and many are shorter. Speakers are able to convey a powerful idea in a short space of time. To do this they must be concise. Being concise means that you:

1. Focus on the one big idea or message you want to share.
2. Get to the point - be clear about what you want your audience to take away.
3. Express ideas briefly and simply.
4. Leave out unnecessary details and complicated jargon.
5. Work out the right length for the talk .

8. Skill – Signposting

'Signposting' means giving your audience directions about what you are going to say. You can do this

1. At the beginning of a presentation.
2. When you move on to a new part of the presentation.
3. When you go back to an earlier point.
4. When you want to signal the conclusion of your talk.

9. Skill – Demonstration

When you want to explain how something works, it is very useful for your audience to see a demonstration. But only if the demonstration works! Here are a few tips for giving demonstrations.

1. Practise the demonstration until it feels easy. Film yourself giving the demonstration or practise in front of a mirror.

2. Avoid technical terms. If you have to use them, explain them to your audience.

Describe your own personal experience of learning this thing.

3. If you need to reinforce your message, give the demonstration twice.

10. Skill – Being straightforward

If you want people to relate to what you are saying, it's important to:

1. Keep your ideas and language simple and straightforward
2. Avoid exaggerating your claims
3. Give plenty of concrete examples
4. Be personal .

11. Skill – Using humour

People use humour in presentations as a way of connecting with their audience. You don't have to use it, but if you do use humour, remember these points: • Its purpose is to relax people. If you feel unnatural or nervous using humour, then don't use it.

1. Practise in front of friends or colleagues. If they say the humour isn't working, leave it out.

2. Use humour carefully so that you don't offend your audience.

3. Depending on the topic of your talk, humour may not be appropriate.

12. Skill – Giving examples

Giving examples in the form of stories or visuals

(slides, objects, videos, etc.) can help your audience to understand your message.

Here are some tips to help you use examples effectively.

1. If your example is a story, it should be easy to understand quickly.

2. If your example is a visual, it should be simple and have a strong visual impact.

3. Try to choose examples that link your arguments with the audience's own.

13. Skill – Thinking about your audience

When you prepare your talk, remember to think about your audience and how you can make them feel more connected to your talk.

1. Avoid using technical words that the audience might not understand.

14. Skill – Using props

Props are objects which can make a presentation more memorable and illustrate your ideas. Your props should be appropriate to the content of your talk as well as being:

1. Easy for the audience to understand

2. Interesting enough to hold the audience's attention

3. Unusual enough to help your audience to remember your talk.

15. Skill – Repeating key phrases

Repeating key phrases at certain times during your talk is a very effective way to get your message across. It can particularly help speakers whose native language is different from yours. Identify the important 'take away' points you want listeners to focus on. Prepare sentences with two parts: the repetition and the changing information.

16. Skill – Beginning with strong statement

The start of the talk is your opportunity to get the audience's attention and hold it for the rest of the presentation. You can do this in a variety of ways.

1. Be surprising - do or say something that your audience won't expect.

2. Be controversial – say something that some members of the audience might disagree with.

3. Be challenging - say something to make your listeners question themselves.

17. Skill – Pace and emphasis

The way you speak to the audience is an important part of getting your message across successfully. Two key things to consider are pace - the speed at which you talk and how often you pause.

1. Don't speak too quickly to be clearly understood.
2. Vary the speed to keep the audience engaged and interested.
3. Pause for emphasis at the most essential points in your talk.

18. Skill – Presenting statistics

Be strategic about visuals (e.g. charts, diagrams and pictures) that present statistics. Don't overuse them or you will overload your audience with information. Use visuals selectively and make sure each visual is bright, clear, simple and easily comprehensible. For example: a single sentence stating a striking statistic .

Після ознайомлення з навичками успішного спікера в інтерактивній формі учасники тренінгу переходять до виконання практичних вправ.

Public Speaking Exercises to Improve Presentation Skills.

Exercise 1. (TED Talks for inspiration)

Separate the class into groups of three or four students. Play the video from TED Talks for the students to see people giving professional-quality presentations in English. (The Ted Talks Website is filled with hundreds of different speakers, with different topics ranging from the fascinating world of technology to the meaning of life). Ask your students to think about things they like and don't like about a presentation as they watch the video. Once the presentation has ended, ask the groups to write down the positive and negative aspects they observed in the presentation. This gets the students think about what kind of techniques they can implement in their own speeches, as well as which mistakes to avoid.

Exercise 2. (The importance of body language)

Students start by brainstorming different types of body language, like gestures, postures and facial expressions. They demonstrate different types of body language for the class by performing actions like smiling, frowning, crossing their arms and legs. After introducing body language to the class, ask the students to match the examples to various emotions and messages.

Cross-cultural aspect is important in the exercise. Some meanings and gestures vary depending on the culture. Gestures that may seem polite in Ukraine could be offensive in other countries. If the facilitator of the game has enough time, he might even teach an entire lesson on body-language culture to avoid misunderstandings.

Exercise 3. (Recite famous speeches)

Students practice reciting famous speeches. That way, they can focus on speaking skills without diving into writing or grammar. Speeches can be taken from

historical figures, social media and even movies. Students-beginners could be given a selection of famous short poems to read. Advanced students could try longer speeches of politicians.

Exercise 4. (Presentation in small groups)

Students who are not ready for solo presentations, work in small groups so all the attention isn't focused on one individual speaker. This can be done in just about any context, from proposing business ideas to describing how to cook their favorite recipe. Monitoring students' activity can be difficult with several groups at the same time, so students could assess each other. Students get a scoring sheet with criteria covering things like voice projection, timing, entertainment and ease of understanding. As students listen, each group can score their partners based on this criteria. These scoring sheets can be used for giving feedback to the students at the end of the class.

Exercise 5. (Improvised presentations on random topics)

Students who are confident in their speaking skills can start giving on-the-spot presentations. Write out a list of different topics and put them in a box or any other objects the students can use for a random choice. These topics could be anything from my dream holiday to the importance of emotional intelligence for future career. The student randomly selects one of the topics, and without any preparation time, talk to the class for as long as they can about their chosen topic.

Exercise 6. (Three zones of emotions)

The place for presentation is divided into three zones. Each zone represents a specific emotion, for example: anxiety, surprise, uncertainty. It is easier to follow the rules if the emotions are simple and contrast with each other. The teacher writes the emotions on cards and place them in different zones. A student comes to the presentation place to tell a story or share his/her experience. A student should tell the story while going through the zones that represent the emotion associated with the text at the point. Ask the student to adopt the emotion of each zone as they enter it. The transition between zones should be swift.

Exercise 7. (Change)

Assign one or two students from the class to be change makers. One student acts out a scenario or tells a story, or shares his/her personal experience while onstage. As the act is underway, the change maker can dictate a change by giving a signal. The student who is presenting must pause and think of the last sentence spoken. He should turn it to something else (as an example, positive into negative). The student onstage can be asked to change rapidly, but the teacher must supervise the change requests, so it doesn't become too overwhelming or make the experience too random.

Exercise 8. (Card games)

Give students the words chosen by the teacher or the game organizer. The words

are connected with the ways how to have an awesome presentation. Divide the students into the groups and ask them to choose their own key-words how to present successfully. The next step is to make a sentence explaining how this way can help to become a good presenter. Share the groups' lists, eliminate the ways every group has, choose the winner group who has more options.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваченко О. М. Організація комунікативного середовища у професійній підготовці майбутніх вчителів іноземних мов. Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учня: проблеми теорії і практики. К.: НПУ, 2004. Випуск 2 (12). С. 71-75.
2. Дрожжина С. В. Праксеологічні виміри мультикультурної комунікації: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. 235 с.
3. Копетчук Т. Соціокультурні завдання як засіб поповнення загальнокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. Іноземні мови у навчальних закладах. 2008. № 1. С. 56-59.
4. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03. К., 2008. 20 с.
5. Несвіт А. Проект Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття» як нове бачення міжкультурної освіти. 2007. №4. С. 25-27.
6. Першукова О. На шляху до міжкультурної свідомості: етапи розвитку соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови в європейській освіті. Іноземні мови в навчальних закладах. 2008. № 1. С. 60–68.
7. Самойлюкевич І. Назустріч інформаційному суспільству. Іноземні мови в навчальних закладах. 2008. №4. С. 51-54.
8. Сідун М. Формувати професійну компетентність вчителя іноземної мови. Іноземні мови у навчальних закладах. 2008. № 4. С. 115-124.
9. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація в багатонаціональному регіоні України : автореф. дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.04. Х., 2010. 30 с.
10. Hall E. Culture as Communication. New York: Academic Publisher, 1946. 305 p.
11. Porter R. Intercultural communication: A 5-th edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1988. 340 p.